

هەریمی کوردستان و "وازهینانه کهی" ئەرشەد سألحی له سەرۆکایەتی بەرەهی تورکمانی

08-04-2021

نووسەرەکان

زریان رۆژەهلاتی

کورتە : "وازهینان" یان "لادان"ی ئەرشەد سألحی له سەرۆکایەتی بەرەهی تورکمانی، چەندەهی رووداویکی گرنگی نیوخۆیی بیټ بۆ تورکمانەکانی عێراق و هەریمی کوردستان، ئەوەندەش دەتوانیټ رەهەندیکی دەرەکیی بیټ و جیی بایەخ بیټ. حالی حازر تورکمانەکان، بەهۆی دابەشبوونە مەزەهەبییەکیان بەسەر شیعه و سوننەدا، لەنیوان بەرداشی دوو گەمەهی سیاسی تورکی و ئێرانیدان.

زريان رۇژھەلتى |

"وازھىنان" يان "لادان"ى ئەرشدە سالىلىق لە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى، چەندەى رووداۋىكى گىرنى نىوخۇبى بىت بۇ توركىمانەكانى عىراق و ھەرىمى كوردستان، ئەوئەندەش دەتوانىت رەھەندىكى دەرەكى بىت و جى بايەخ بىت. خالى حازر توركىمانەكان، بەھۇى دابەشبوونە مەزھەبىيەكەيان بەسەر شىعە و سونئەدا، لەنىوان بەرداشى دوو گەمەى سىياسى توركى و ئىرانىدان. بەشكىيان روولە ئەنكەرە و بەشكى دىكەشيان روويان لە ھىزەكانى نىك لە ئىران، وەك گرووپەكانى حەش بە تايەتى رىخراۋى بەدرە. بەلام ھەرچۇنىك بىت، ئەوان لە دۇسىيەى خاك دا لە عىراق بۇ كورد بايەخىكى زۇريان ھەيە. بۇ نموونە، ھەرچەندە بەرەى توركىمانى لە ئاستى عىراقدا ھىزىكى يارىگۇر نىيە بەلام، لە دۇسىيەى كەركووكدا ئەكتەرىكى كىلىيە ۋەھلۇيىستەكەى چۇن بىت، دەتوانىت كارىگەرى لەسەر دۇخى ئەوئە دابىت. ئا لىزەوہيە كە گۇرانكارىيەكانى سىياسەتى توركىمانى بۇ ھەرىمى كوردستان بايەخدار دەبىت.

ئىنجا لەو رووداۋەى "سالىلىق"دا پرسىيارەكە ئەوہيە كە گەلۇ "وازھىنان"ى سەرگىدەپەكى "پان توركىست" كە لە 2010 ۋە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى كىرەو و ھاتنى حەسەن توران كە باگراۋوندىكى ئىسلامى- نەتەوگەراى ھەيە دەتوانىت چ و اتايەكى ھەبىت؟ پالئەرەكانى ئەو گۇرانە چى بوون؟ لەوئەش گىرنگىر، ئايا ئەمە دەتوانىت رىگا بۇ رىبازىكى سىياسى نوبى بەرەى توركىمانى لە دۇسىيەى كەركووك بىكەتەو؟

"وازھىنان" يان "لادان"

لە رۇژانى كۇتايى مانگى ئادارى ئەمسالدا ئەرشدە سالىلىق وازى لە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى ھىنا و حەسەن توران شوپنى گىرتەو كە لە 2018 ۋە جىگىرەتى. سالىلىق لە يەكەم كاردانەوہى شەخسى خۇيدا دواى ئەو رووداۋە، رايگەپاندوۋە كە بە راۋىزۇ لەگەل ھەندىك لە سەرگىدەكانى دىكە بىبارى وازھىنانى داۋە. بەلام ئەوئەشى گوتوۋە كە ئەو "بىبارە بۇمەن ھىچ ئاسان نەبوو. ئىستاش نامەوئە لەسەر وردەكارىيەكانى قسە بىكەم." دواترىش گوتەى نووسەرىكى توركى ھىناۋەتەو كە دەلىت: "ھەندىكچا و شەكان ناتوان ھەموو شت بگەپەن." [1] بىشترىش لە لاپەرەى خۇى لە تويتەر گوتبوۋى كە "ھەندىك پارتى توركىمانى" بوونەتە "داردەستى دەرەكى" و دەپانەوئە بەرەى توركىمانى دابەشبىكەن. بەمەس ئامازەى بە دوو فاكەتەرى ناوخۇبى و دەرەكى لە وازھىنانەكەيدا كىرەو. ئەم قسانەى سالىلىق ئەو گومانانەى درووستىكردوۋە كە ئەو بە نابەدلى وازىھىناۋە و بە واتايەكى دى لاپراۋە. ھەلبەت بەپاننامەپەكى بەرەى توركىمانى لەوبارەپەو، ئامازەى ھەبوونى جۇرئىك لە سازشى لە نىوان سالىلىق و ئەو لايەن يان لايەنەنى تىداپە كە وىستووپانە لەسەركار لاپچىت. بەپنى بەپاننامەكە، سالىلىق لەمەدوا "خۇى بۇ كارى سىياسى تەرخاندەكات و لە پىش و پاش ھەلبۇزاردنى داھاتوۋى عىراق، بەناۋى پىكەتەى توركىمانىيەو، بۇ ۋەگىرتنى مافەكانىيان دانوستاندن دەكات." [2] ئەمەش لەوانەپە واتاى ئەو بەدات كە چانسى ئەوہى دەبىت لانىكەم بۇ خولىكى دىكە پەرلەمانتار بىت، يان خۇى يان كەسىكى نىك لە خۇى، پۇستىك لە حكومەتى داھاتوۋ ۋەرىگىرت. ھەلبەت دواى ئەو بەپاننامەپە، سالىلىق گوتوۋپەتى كە ئەو ئىدى لەمەدوا، تاك و پەرلەمانتارىكى توركىمانىيە! بەمەش، ئەو دىمەنەى لىلتىركردوۋە كە لە داھاتوۋى بەرەى توركىمانىدا چ رۇلىكى دەبىت.

ئەنكەرە لاپداۋە؟

كاتى "وازھىنانەكەى سالىلىق" ئەۋىش چەند رۇژ دواى ئەوہى كە لە 24 ى ئادار بۇ بەشدارى لە سالىلىق سەرگىدەپەكى نەتەوگەراى توركىا (موحسىن يازىجى ئوغلو) سەردانى ئەنكەرەى كىرەو، ئەو گومانەى بەھىزىكردوۋە كە حكومەتى توركىا داۋاى وازھىنانى لىكردىت. رۇژى 27/3/2021، سەرگىدەپەكى "ئىبى پارتى- يەكلىك لە پارتە نەتەگەراكانى توركىا كە نەپارى حكومەتى ئىستاپە." بەناۋى ۋەدات يەنەرە، باسى لەو كىرەو كە ئەنكەرە بەتەمايە سالىلىق لەسەركار لاپدات. [3] رۇژى دواترىش سالىلىق وازىھىنا. جى ئامازەپە كە لە سەردانەيدا بۇ ئەنكەرە، ئەرشدە سالىلىق كۇبوونەوہى لەگەل مەنسور ياۋاش سەرۇكى شارەوانىيە ئەنكەرەش كىرەو كە لەدوۋاپىن ھەلبۇزاردنى شارەوانىيەكانىدا تونىبوۋى لەسەر لىستى جەھەپە- پارتى گەلى كۇمارى، لە كاندىدەكەى ئاكارىتى بىتەو كە مەھەپەش پىشگىرى لىدەكرد. ھەرچەندە دىدارى سالىلىق لەگەل مەنسور ياۋاش كە بۇخۇى كەسىكى نەتەوگەراپە و پىشترىش ئەندامى مەھەپە بوۋە، لەوانەپە بابەتتىكى ئاسايى بىت، بەلام ئەمە لە سەرۋەندى بۇبوونەوہى ھەوالەكانى وازھىنانىدا، ۋەك كاردانەوہىپەكى سىياسى تەماشى كرا.

بابەتى وازھىنانى ئەرشدە سالىلىق چەندە رووداۋىكى محەلى بىت، لە توركىا ۋەك مۇزىكى سىياسەتى نىوخۇى لىھات و زۇرئىك لە

نەتەۋەگەرەكانى توركىا رەخنەبان لە حكومەت گرت كە گواپە پالى بە سالى وە ناوہ تا وازبىنىت. دەولەت باخچەلىش وەك گەورەترىن پالپشتىكارى حكومەتى ئەنگەرە، لە بەياننامەيەكدا تەنبا سوپاسى سالىحى كىردوۋە بۇ كارەكانى رابردوۋى و شتىكى ئەوتۆي لەسەر وازەينانەكەي باس نەكردوۋە! پىشتىرىش چەندىنجا باسى ئەو كرابوو كە حكومەتى ئاكارىتى لە سەردەمى سەرۋاگەبەتە ئەحمەد داودئوغلۇدا ويستوۋىپەتە ئەرشەد سالىحى لابلەرىت بەلام سەرىنەگرتوۋە. ھەلبەت راستى ئەو ھەوالە تا ئىستاش پىشتراست نەكراۋەتەو بەلام، ھەندىك لەسەرچاۋەكانى نىزىك لە بەرەي توركىمانى دەلىن لادراۋە. ئەگەر واپىت، بەگىشتى دەتوانىن بىزىن لەوانەيە، بابەتە ھەلبىزاردنى داھاتوۋى عىراق، نىزىكوۋنەوئەي ئەرشەد سالىحى لە ئىران و گروپپەكانى ھەشىدى شەعبى و ناكۆكىيە ناوخۆيەكان گىرنگىرىن ھۆكارەكانى "لادان" سالىحى بوۋىن.

ئەرشەد سالىحى بە ئەندازىرى نىزىكردنەوئەي توركىمانى شىعبى و توركىمانى سوۋنى زانراۋە و لە دواي 2017وئە لانىكەم سەرۋاگەبەتە دىدارى دوو ۋەفدى تىكەلەۋى توركىمانە شىعبە و سوۋنەكانى بۇ توركىا كىردوۋە. جارى يەكەم لەدواي گىشتىرسى لە 2017، ئەو ھۆكارىك بوو بۇ پەيوەندى توركىا لەگەل توركىمانە شىعبەكان و تەننەت ھەندىك لە فەرماندە توركىمانەكانى ھەشىدى شەعبى، ۋەكوۋ پىلماز نەجارىشى برە توركىا. [4] جارىكى دىكەش لەدواي ھەلبىزاردنى 2018، ھەموو پەرلەمانتارە توركىمانەكانى ھەشىدى شەعبى، ۋەكوۋ پىلماز بەرپىرسانى ئەنگەرە كۆبوۋنەو. ئەمەش ئەو ۋەختانە بوو كە فاتح يىلدز بالىۋزى ئەۋكاتەي توركىا لە بەغدا وئەيەكى بىلاۋكردبوۋەو كە ئاللى ھەشىدى شەعبى بە دەستەو گىرتبوو: نىشايەكى سەردەمىك كەوا توركىا و ئىران سەبارەت بە پرسى كورد، سەبارەت بە سوۋرىا و رووداۋەكانى دىكە ناۋچەكە روۋىان لە ھاۋكارىيەكى زىاترى يەك كىردبوو! ئەگەر ئەم دىمەنەشمان لە پىشچاۋبىت، ئەوسا وازەينانى ئەرشەد سالىحى ۋەك كەسىكى دىار لە نىزىكردنەوئەي توركىا و توركىمانە شىعبەكان، ئەۋىش لە سەردەمىكدا كە خەرىكە جارىكى دىكە درزى ناكۆكىيەكانى توركىا و ئىران لە عىراق و باقى شوئەنەكانى دىكە گەورەتر دەبىت، ئەو گومانە بەھىزتر دەكات كە لەوانەيە "وازەينانەكە" تەنبا رووداۋىكى ناوخۆيە نەبىت.

لەلايەكى دىكەو، ياساى نوپى ھەلبىزاردن ئەو نىگەرانىيەي بۇ بەرەي توركىمانى درووستكردوۋە كە نەكا نەتوانىت ئەو 3 كورسىيانە جارانى خۆي بە دەستبەھىننەتەو. لەبەر ئەۋەش، درووستكردنى ھاۋناھەنگىيەكى زىاتر لە بەينى حزب و گروپپە جىاۋازە توركىمانىيەكان ۋەك پىۋىستىيەك بۇ ئەۋان دەرگەۋىت. بەپىي ھەندىك لە زانىبارىيەكان، بەشىك لە ۋىزب و گروپپەپانەش ۋەك توركىمان ئىلى- رىاز سارى كەھىە و ۋەقى توركىمانى- توران كەتانە، لە سىياسەتەكانى سالىحى نازارى بوۋن.

ئەنجام

"وازەينانى" ئەرشەد سالىحى تەنبا رووداۋىكى محەلى و ناوخۆي و توركىمانى نىيە. ئەمە دەتوانىت رەھەندىكى سىياسى دەرەكىشى ھەبىت. لەوانەيە توركىا جارىكى دىكە بە تەماي گىلگىرەندەوئەي توركىمانەكانى نىزىك لە خۆي و دىارىكردنى سنوورەكانى بىت لەگەل ئىران لە نىۋو توركىمانەكاندا. لەوانەيە گۆرپىنى سەركىردەبەكى ناسىۋنالىيەت بۇ سەركىردەبەكى ئىسلامى - نەتەۋەگەر، ھۆكارىك بىت بۇ كىردنەوئەي دەرگاي سەردەمىكى نوچ لە سىياسەتى بەرەي توركىمانى بە تايبەتە لە كەركوۋك.

ئەم وازەينانە چەندەي بابەتىك بىت بۇ يەكخستەنەوئەي توركىمانەكان لە كەركوۋك، دەشنى ئەۋەندەش دەرەفتە نىزىكوۋنەوئەيەكى گىرمانەيى كورد و توركىمانىش پىرەخسىنىت. خالىكى جىگاي سەرنج ئەۋەيە كە ئەم "وازەينانەي سالىحى" 14رۇژ دواي ئەۋە ھات كە بەرەي توركىمانى، دواي 18سال، لە ناۋەراستەكانى مانگى رابردوۋا ئۆففىسى خۆي لە ھەولنىز كىردبوۋەو. [5] لەم قۇناخەي ئىستاشدا ھەرىمى كوردستان زىاتر لەجاران بايخەي بە پرسى توركىمان و داۋاكارىيەكانىان داۋە.

يەككە لە گىرنگىرىن تايبەتەندىيەكانى سىياسەتى بەرەي توركىمانى لەسەردەمى سەرۋاگەبەتە ئەرشەد سالىحىدا، زىادبوۋنى ناكۆكىي لەگەل كورد و نىزىكوۋنەوئەي زىاتر لە گروپپەكانى توركىمانە شىعبەيەكان بوو. ئەۋخاۋەنى ھەلوئىستىكى توندى نەتەۋەگەرەيى توركىمانىيە. بە نىموۋنە يەككە لەوانەيە كە لە شەرى ئەمدوايەي ئەرمەنستان و ئازەربايجاندا، داۋاي خۇبەخىشى بۇ ئازەربايجان كىردبوو. ئەو ھاۋشىۋەي پارتى بزوۋنەوئەي نەتەۋەگەرەيى توركى (مەھەبە) دەستى بە نىشانەي "گۆرگ" بەرزەكاتەۋە كە سىمبولى ھاۋبەشى نەتەۋەگەرەكانە. ھەسەن تورانىش كە شوئىنى ئەۋى گىرتۋەتەو، پاشخانىكى ئىسلامى نەتەۋەگەرەيى ھەيە. يەككە لە ۋووخسارانەشە كە لەسەردەمى ئارامىي رىژەي پەيوەندىيەكانى كورد و توركىمان لە نىۋەي يەكەمى 2000كاندا زىاتر دەرەكەۋت. ئەۋكاتەي كە ئەو پەيوەندىيانەش لە دواي 2010وئە بەرەبەرە گىرژىر بوۋن، رۇلى كەسانى ۋەك ئەرشەد سالىحى زۇر زىاتر بوۋن. ھەلبەت ھەسەن توران لە 2018وئە جىگىرى سالىحى بوۋە و چاۋەروانناكرىت گۆرپنىكى خىرايى رىشەي بىكات بەلام، پالئەرەكانى گۆرپنى سىياسەتى بەرەي توركىمانى زىاتر بوۋن. ھەلبىزاردن ۋادەكات كە بەرەي توركىمانى ناچاربىت گۆچ لە دەنگە جىاۋازەكانى لايەنە توركىمانىيەكانى دىكەش بگىرىت كە بەشىكىان ۋەك توركىمان ئىلى- رىاز سارى كەھىە زۇر پراگماتىكانەتر تەماشاي پەيوەندىيەكانى كورد و توركىمان دەكەن. گۆرپنى ئەرشەد سالىحى، دەتوانىت زەمىنەيەك بۇ ھەرىمى كوردستان درووستبىكات تا بە سىياسەتەكانى خۆي سەبارەت بە كەركوۋك و دۆسىيەي پەيوەندىيەكان لەگەل توركىماندا بچىتەو. راست و ناراستەكانى رابردوۋى ئەو سىياسەتە ھەرچۇننىك بىن، باشتروايە ئەۋە لە پىشچاۋ

بگیریت که تورکمانه‌کان له پارێزگای دیاله‌وه هه‌تا موسڵ سنوورێکی ئەتێکی جیاوازیان له‌نیوان کورد و عه‌ره‌ب درووستکردوو و هاشا له‌ کارێگه‌ری پێگه‌ی ئەوان، له‌سه‌ر دۆسیه‌ی ناوچه‌ کوردستانیه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی هه‌رێم نا‌کرێت.

-[1]

<https://qha.com.tr/haberler/guncel/turkmen-lider-salihi-den-istifasinin-ardindan-ilk-aciklama-mucadeleye-hep-birlikte-de/vam-edecemiz/312635>

<https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/28032021-> [2]

[/https://serbestiyet.com/featured/analiz-ankara-irak-turkmen-cephesinin-milliyetci-liderini-neden-istifa-ettirdi-55487-](https://serbestiyet.com/featured/analiz-ankara-irak-turkmen-cephesinin-milliyetci-liderini-neden-istifa-ettirdi-55487-) [3]

[/http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/cumhurbaskani-erdogan-turkmen-heyeti-ile-gorustu/161187-](http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/cumhurbaskani-erdogan-turkmen-heyeti-ile-gorustu/161187-) [4]

<https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/140320213-> [5]